

Sygn. akt II CSKP 163/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa J. S. i M. S.
przeciwko [...] Bank S.A. w W.
o ustalenie, ewentualnie o zmianę umowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 10 maja 2022 r.,
skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 16 kwietnia 2019 r., sygn. akt V ACa [...],

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...], pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie J. S. oraz M. S. wystąpili przeciwko [...] Bank Spółka Akcyjna z siedzibą w W. o ustalenie nieistnienia umowy kredytu nr [...] z dnia 7 sierpnia 2008 roku, powołując się na nieważność tej umowy wynikającą m. in. z jej pozorności. Pozorność dotyczyła, zdaniem powodów, umówienia się na kredyt walutowy, podczas gdy w istocie świadczenie pozwanej spółki miało polegać na postawieniu do dyspozycji powodów określonej sumy złotych polskich. Zgodnie z twierdzeniami powodów, strony nie umawiały się na kredyt denominowany ani indeksowany w walucie obcej. Zgłosili także roszczenia ewentualne o ustalenie braku związania umową kredytu, o ustalenie nieważności umowy w części dotyczącej klauzuli waloryzacyjnej, o zmianę ze skutkiem *ex tunc* umowy w części dotyczącej tej klauzuli, bądź o ustalenie zasady odpowiedzialności odszkodowawczej.

Wyrokiem z dnia 28 grudnia 2017 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił to powództwo w całości. Z ustaleń wynika, że powodowie zawarli w dniu 6 sierpnia 2006 r. z [...] Bankiem, którego następcą prawnym jest pozwany, umowę kredytu hipotecznego „[...]” w kwocie 500 000 zł, waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego (dalej: CHF). Umowę powodowie zawarli jako konsumenci celem dokończenia budowy domu jednorodzinnego oraz refinansowania nakładów poniesionych w poczet przedmiotowej inwestycji. Kwota kredytu w CHF wynosiła w dniu zawarcia umowy, według kursu określonego w tabeli kursowej banku 204 315,13, jednak zgodnie z umową kwota ta mogła być inna w dniu uruchomienia kredytu.

W myśl § 5 kwota kredytu została podzielona do wypłaty na kwotę w wysokości 326 600 zł na pokrycie kosztów budowy domu jednorodzinnego oraz na kwotę w wysokości 173 400 zł na refinansowanie poniesionych nakładów. Wypłata kredytu nastąpiła w pięciu transzach w następujących kwotach: transza I - 173 400 zł, transza II - 66 600 zł, transza III - 95 000 zł, transza IV - 95 000 zł, transza V - 70 000 zł.

Wariantem spłaty kredytu były równe raty równe kapitałowo - odsetkowe spłacane w złotych polskich po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży

CHF z tabeli kursowej [...] Bank obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50. W rozdziale III § 1 ust. 2 Regulaminu udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych - w ramach [...] zostało również wyraźnie zaznaczone, że kredyt waloryzowany udzielany jest w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu na wybraną przez kredytobiorcę walutę. W § 9 ustalono, że Bank pobiera od kredytobiorcy prowizję w wysokości 1% kwoty kredytu tj. 5 000 zł oraz prowizję tytułem zabezpieczenia kredytu w wysokości 0,20% kwoty kredytu, tj. 1000 zł płatne jednorazowo w dniu uruchomienia kredytu. Oprocentowanie kredytu w stosunku rocznym w dniu zawarcia umowy zostało ustalone na 2,35%. Zgodnie z § 10 umowy kredyt oprocentowany jest według zmiennej stopy procentowej. Zmiana wysokości oprocentowania kredytu może nastąpić w przypadku zmiany stopy referencyjnej określonej dla danej waluty oraz zmiany parametrów finansowych rynku pieniężnego i kapitałowego w kraju (lub krajów zrzeszonych w Unii Europejskiej), którego waluta jest podstawą waloryzacji. O każdej zmianie oprocentowania Bank zawiadamia kredytobiorcę i poręczycieli na piśmie.

Zgodnie z § 11 ust. 1 umowy kredytobiorca zobowiązuje się do spłaty kapitału wraz z odsetkami miesięcznie w ratach kapitałowo-odsetkowych określonych w § 1 ust. 5, w terminach i kwotach zawartych w harmonogramie spłat. Harmonogram spłat kredytu stanowi załącznik nr 1 i integralną część umowy i jest doręczany kredytobiorcy listem poleconym w terminie 14 dni od daty uruchomienia kredytu. Harmonogram spłat jest sporządzany w CHF.

M. i J. S. złożyli oświadczenia wymagane przy udzielaniu kredytów i pożyczek hipotecznych, że dokonują wyboru oferty kredytu denominowanego w walucie obcej, mając pełną świadomość ryzyka związanego z tym produktem, a w szczególności tego, że niekorzystna zmiana kursu waluty spowoduje wzrost comiesięcznych rat spłaty kredytu oraz wzrost całego zadłużenia. Oświadczyli ponadto, że zostali poinformowani przez pracownika [...] Banku S.A. o jednoczesnym ponoszeniu ryzyka zmiany stopy procentowej polegającym na tym, iż w wyniku niekorzystnej zmiany stopy procentowej może ulec zwiększeniu comiesięczna rata spłaty kredytu oraz wartość całego zaciągniętego zobowiązania. W dalszej kolejności powodowie oświadczyli, iż są świadomi ponoszenia obu rodzajów ryzyk, związanych z wybranym przez powodów produktem kredytowym.

Powodowie oświadczyli także, że zostali zapoznani dokładnie z warunkami udzielania zarówno kredytu złotowego, jak również kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej oraz zasadami dotyczącymi spłaty kredytu wnioskowanego przez powodów w obu wersjach, a nadto, że rozumieją, iż z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi zaciągniętego przez powodów kredytu. Powodowie oświadczyli ponadto, że dokonują wyboru kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, mając przy tym pełną świadomość ryzyka związanego z kredytami waloryzowanymi kursem waluty obcej i w pełni ryzyko to akceptując.

W dniu 1 marca 2007 roku strony umowy zawarły aneks nr 1 do umowy, zmieniając datę zakończenia inwestycji, termin przedstawienia odpisu księgi wieczystej z prawomocnie wpisaną hipoteką, oraz termin uruchomienia kolejnych transz kredytu. W dniu 19 września 2011 roku strony zawarły kolejny aneks do umowy. Zgodnie z § 1 aneksu bank zapewnił kredytobiorcy – bez opłat - możliwość zmiany waluty spłaty kredytu hipotecznego ze złotych polskich na walutę waloryzacji oraz z waluty waloryzacji na złote polskie w okresie obowiązywania umowy. Dyspozycja zmiany waluty mogła dotyczyć tylko rat wymagalnych po dniu zawarcia aneksu. Na dzień zawarcia aneksu powodowie wybrali spłatę kredytu w CHF i w tej walucie spłacali kredyt.

Pozwany bank w dacie udzielania spornego kredytu oferował zarówno kredyty złote (nieindeksowane do waluty obcej), jak i waloryzowane kursem walut obcych. Wybór zaś konkretnej oferty kredytu i każdego wariantu zależny był wyłącznie od decyzji kredytobiorców wyrażonej we wniosku kredytowym.

J. S. z zawodu jest lekarzem. Przed zawarciem umowy kredytowej będącej przedmiotem niniejszego postępowania miał konta w walutach obcych, za pomocą których dokonywał inwestycji walutowych polegających na przejściu po określonym kursie z jednego konta na drugie. W latach 2008-2009 zawarł kolejne umowy o kredyt w złotych polskich indeksowane do CHF.

W ocenie Sądu Okręgowego, powództwo zarówno główne, jak i wszystkie żądania ewentualne były niezasadne. Powodowie nie wykazali bowiem interesu prawnego w domaganiu się ustalenia o treści określonej w żądaniu pozwu, ani też tego, że sporna umowa kredytu jest nieważną czynnością prawną lub też czynnością nieistniejącą.

Powodowie zaskarżyli powyższy wyrok apelacją, którą Sąd Apelacyjny w [...] oddalił wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2019 r. Sąd ten podzielił opinię o niezasadności roszczenia o ustalenie nieważności umowy kredytu. Odnosząc się do zarzutu nierozpoznania sprawy w tym zakresie podniósł, że powodowie powołali się w pismach procesowych na nieważność umowy, wskazując, że wynika ona ze stosowania przez pozwanego klauzuli dowolnej zmiany oprocentowania, co miało wpływ na brak możliwości określenia wysokości świadczenia, jednak nie zmienili w tym zakresie żądania. Z pozwu zaś wynikało, że nieważność wiązali z pozornością umowy wyrażającą się w tym, że zawarli umowę w walucie polskiej, ale spłata kredytu uzależniona była od wysokości kursu CHF. Sąd Apelacyjny uznał, że powodowie powołali się na inną podstawę nieważności umowy tylko przesłankowo, nie modyfikując żądania. Twierdzenie zaś o pozorności umowy nie było zasadne, skoro z treści umowy wprost wynikało, że kwota kredytu i raty będą przeliczane według określonego w tabelach banku kursu CHF. W ocenie Sądu Apelacyjnego, powodowie nie powołali się na zastosowanie niekorzystnego kursu wymiany walut, ani na brak weryfikowalności wysokości oprocentowania, a o wyborze takiej formy kredytu decydowało niższe niż w wypadku kredytów złotych oprocentowanie według stawki LIBOR.

Sąd Apelacyjny uznał też, że powodowie nie mają interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia bądź nieważności umowy

Odnosząc się do roszczeń ewentualnych powodów Sąd Apelacyjny, w ślad za Sądem Okręgowym powołał się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, dotyczące oceny skutków nowelizacji prawa bankowego ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. Wskazał, że w myśl art. 4 ustawy nowelizującej, w przypadku kredytów lub pożyczek pieniężnych zaciągniętych przez kredytobiorcę lub pożyczkobiorcę przed dniem wejścia w życie

tej ustawy ma zastosowanie art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b ustawy - Prawo bankowe w stosunku do tych kredytów lub pożyczek pieniężnych, które nie zostały całkowicie spłacone - do tej części kredytu lub pożyczki, która pozostała do spłacenia. W tym zakresie bank dokonuje bezpłatnie stosownej zmiany umowy kredytowej lub umowy pożyczki. Przytoczona regulacja stanowiła narzędzie prawne pozwalające wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych, w odniesieniu do umów zawartych, jak w niniejszej sprawie, przed wejściem w życie noweli, w części dotychczas niespłaconej.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Najwyższego, że skoro w art. 4 ustawy nowelizującej wprowadzono narzędzie prawne pozwalające bezpłatnie wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych, zarówno na przyszłość, jak i w odniesieniu do wcześniej zawartych umów w części, która pozostała do spłacenia, to abuzywność tych postanowień została w powyższym zakresie usunięta. W takiej sytuacji po stronie powodowej brak jest interesu prawnego w wytoczeniu powództwa (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2013 r., IV CSK 142/13). Uznał też, że kwestia zastosowanych przeliczników przy spłacie kredytu, np. ze względu na zastosowanie spreadu walutowego nie była przedmiotem postępowania dowodowego i powinna być rozważana w sprawie z powództwa o świadczenie. Powodowie skorzystali z możliwości zmiany umowy na podstawie tzw. ustawy antyspreadowej, zawierając z bankiem aneks nr 2. W konsekwencji, od dnia zawarcia aneksu, tj. od 19 września 2011 r., dokonują spłat kredytu bezpośrednio we frankach szwajcarskich.

Sąd Apelacyjny wskazał, że jeśli zaś chodzi o spłaconą część kredytu, to spłata odbyła się według konkretnych zasad. Powodowie dokonali jej przy zastosowaniu określonego sposobu przeliczeń. Mimo, że był on niejasny według treści zaskarżonych postanowień umownych, to z chwilą dokonania spłaty został skonkretyzowany. W rezultacie niedozwolony (abuzywny) charakter tych postanowień został wyeliminowany, a tym samym został usunięty stan niepewności, który mógłby usprawiedliwiać interes prawny powodów w tej sprawie, co przesądza również o nieskuteczności zarzutu naruszenia art. 385¹§1 k.c., dotyczącego kwestii

niezwiązania powodów klauzulą abuzywną, nieuzgadnianą indywidualnie z kredytobiorcami. Według Sądu nie można uznać umowy łączącej strony za nieważną ze względu na nieokreślenie świadczenia. Wysokość świadczenia została bowiem określona, skoro umowa zawierała określenie kwoty kredytu (w złotych polskich) oraz zasad i sposobu jej indeksacji. W konsekwencji znana była zarówno kwota udzielonego kredytu, jak i, na podstawie postanowień umowy, możliwa była do ustalenia kwota podlegająca zwrotowi. Nie zmienia tego odwołanie się do tabel banku, skoro ich publikacja stanowi nie tylko umowny, ale też ustawowy obowiązek banku. Zatem w dacie zawierania umowy strony wiedziały, że będzie istniała tabela, która pozwoli w przyszłości na ustalenie kwoty podlegającej zwrotowi oraz odsetek.

Sąd Apelacyjny zwrócił też uwagę, że umowa kredytu hipotecznego udzielonego w złotych polskich (PLN) i indeksowanego kursem franka szwajcarskiego była zawarta w ramach zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.) i nie naruszyła art. 69 ust. 1, art. 69 ust. 2 pkt 5 ani art. 76 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe. W dacie zawarcia umowy art. 69 prawa bankowego nie definiował pojęcia kredytu indeksowanego do waluty obcej - pojawiło się ono dopiero w tym przepisie wskutek nowelizacji Prawa bankowego dokonanej ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. (Dz. U. Nr 165, poz. 984). Nie może to jednak oznaczać, że zawarcie takiej umowy w dniu 7 sierpnia 2006 r. było sprzeczne z prawem. Badanie dopuszczalności konstrukcji prawnej umowy w świetle wzorca ustawowego musi się dokonywać na pewnym poziomie ogólności. W wyroku z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że zaciągnięcie zobowiązania w walucie obcej z równoczesnym zastrzeżeniem, że wypłata i spłata kredytu (pożyczki) będzie dokonywana w pieniądzu krajowym jest dopuszczalne. Nie sprzeciwia się prawu zawarcie umowy z klauzulą walutową, polegającego na tym, że bank wydaje kredytobiorcy określoną sumę kredytową w złotych, przy czym jej wysokość jest określana (indeksowana) według kursu danej waluty w dniu wydania (indeksowanie do waluty obcej po cenie kupna). Ustalenie takie następuje też w celu określenia wysokości rat kredytowych, do których kredytobiorca będzie zobowiązany w okresie trwania stosunku kredytowego. W dniu płatności konkretnych rat taka rata jest przeliczana zgodnie z umową na złote stosownie do kursu danej waluty, tj. po kursie jej sprzedaży kontrahentowi banku. Tak ujęta

umowa kredytu indeksowanego mieści się w konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant, dopuszczalny w świetle art. 353¹ k.c. w związku z art. 69 ustawy - Prawo bankowe (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14). Ważkiego argumentu przemawiającego za ważnością umów indeksowanych do waluty obcej dostarcza również powołany wyżej art. 4 ustawy zmieniającej. Skoro przepis ten wprost potwierdza stosowanie przepisów dodanych ustawą nowelizującą do umów zawartych wcześniej, to nielogicznym byłoby uznanie, że wyrażona w nim norma nie ma zastosowania, gdyż wcześniej zawarte umowy kredytu indeksowanego czy denominowanego są nieważne.

Sąd Apelacyjny ponadto wyjaśnił, że ewentualne roszczenia zmiany umowy (które obejmuje zakres zaskarżenia) nie zostały umotywowane od strony prawnej i zarzuty apelacji się do nich nie odnoszą. Poza tym postać pierwszego z nich jest na tyle nieprecyzyjna, że już z tej racji nie mogłaby być uwzględniona, bez względu na względy merytoryczne. Ze sformułowania: „powodowie są zobowiązani do zwrotu kwoty określonej w umowie i wypłaconej w PLN powiększonej o odsetki i inne koszty, liczone od tak określonej kwoty kredytu” nie wynikałyby dostatecznie jasno *essentialia negotii* na nowo ukształtowanego stosunku prawnego. Nie dałoby się przy takim zapisie precyzyjnie określić praw i obowiązków stron umowy. Druga z kolei postać żądania zmiany umowy nie uwzględnia ustalonego w sprawie i zarazem bezspornego, faktu jej aneksowania i dokonywania przez powodów od 2011 r. spłat kredytu we frankach szwajcarskich. Poza tym skarżący nie przedstawili nie tylko argumentacji prawnej ale i faktycznej, która miałaby przemawiać za taką właśnie zmianą umowy, niweczącą jakikolwiek sens indeksacji. Roszczenie ostatnie - ustalenia zasady odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego, wydaje się właściwe raczej dla żądania wydania wyroku wstępnego w sprawie o zasądzenie odszkodowania (art. 318 § 1 k.p.c.). W konkluzji uznał, że nie można mówić przy tak sformułowanym roszczeniu, w dodatku nie popartym uzasadnieniem, o istnieniu interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c.

Powodowie zaskarżyli w całości powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego, wnosząc o jego uchylenie w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W skardze sformułowali następujące zarzuty naruszenia norm prawnych w tym:

1. art. 321 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie istoty sprawy wobec pominięcia rozpoznania zarzutu abuzywności postanowienia spornej umowy kredytu dotyczącego braku jasnych kryteriów zmiany oprocentowania;

2. art. 189 k.p.c., przez błędną wykładnię wyrażającą się w przyjęciu, że powodowie nie posiadają interesu prawnego w przedmiotowej sprawie, gdyż wejście w życie tzw. ustawy antyspreadowej uchylało *ex lege* abuzywny charakter klauzul indeksacyjnych, a ponadto że z chwilą dokonania spłaty raty niejasny sposób przeliczenia ulegał konkretyzacji, w sytuacji, gdy wadliwej umowy „frankowej” nie da się następnie naprawić;

3. art. 385¹ § 1 k.c. przez jego błędne niezastosowanie skutkujące brakiem ustalenia niezwiązania powodów abuzywną klauzulą przeliczeniową, w sytuacji, gdy klauzula o brzmieniu: *„Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej [...] Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”* nie była indywidualnie uzgadniana z powodami, jest sprzeczna z dobrymi obyczajami i narusza interes powodów.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniosł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, za naruszające zakaz orzekania ponad żądanie określony w art. 321 k.p.c. Sąd Apelacyjny uznał żądanie ustalenia nieważności umowy kredytu wobec abuzywności klauzul przeliczeniowych w sytuacji, w której jako podstawę faktyczną takiego żądania w pozwie powołano wyłącznie pozorność umowy.

Zgodnie z art. 321 k.p.c., sąd nie może orzekać co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Przepis ten jest wyrazem zasady dyspozytywności stron, ponieważ to właśnie strona określa w postępowaniu sądowym, jakiego rozstrzygnięcia się domaga. Należy zatem określić, jaka jest treść żądania i co się na nie składa. Nie ulega wątpliwości, że żądanie nie ogranicza się wyłącznie do sposobu, w jaki jest sformułowane, musi być bowiem

określone przytoczonymi okolicznościami faktycznymi, co wynika z art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że sąd nie może uwzględnić żądania na innej podstawie faktycznej niż przytoczona w pozwie i w toku postępowania (zob. m.in. wyrok SN z dnia 24 maja 2007 r., V CSK 25/07, OSNC - ZD 2008, nr B, poz. 32). Sąd nie jest też samym sformułowaniem żądania związany w sposób bezwzględny, może bowiem, a nawet ma obowiązek je zmodyfikować zgodnie z wolą powoda i w ramach podstawy faktycznej.

Zarówno w judykaturze jak i w doktrynie przyjmuje się, że przy ustalaniu granic wyrokowania w sprawach o ustalenie prawa lub stosunku prawnego należy przeprowadzić analizę interesu prawnego, jaki powód ma w ustaleniu i wyjaśnić kwalifikację prawną określonego zdarzenia faktycznego. W okolicznościach niniejszej sprawy powodowie domagali się ustalenia nieistnienia umowy kredytu, ustalenia jej nieważności wobec pozorności, a jako żądanie ewentualne wskazali m.in. ustalenie nieważności umowy w zakresie klauzuli waloryzacyjnej. W toku postępowania powoływali się na abuzywność klauzul waloryzacyjnych, wskazując na postanowienia umowy odnoszące się do przeliczania kwoty kredytu i wysokości rat na podstawie jednostronnie ustalanych tabel kursowych banku i domagając się uznania ich za niewiążące. Rozpoznanie sprawy na tej podstawie faktycznej nie stanowi, wbrew ocenie Sądu Apelacyjnego, orzekania ponad żądanie. Trafnie zatem zarzucili skarżący w skardze kasacyjnej, że uchylenie się od oceny ważności umowy na tej podstawie faktycznej doprowadziło do nierozpoznania istoty sprawy.

Sąd Apelacyjny, oddalając apelację uznał, że powodowie nie mają interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie, bowiem stan niepewności co do ochrony ich sfery prawnej został usunięty, skoro w art. 4 powołanej wyżej ustawy nowelizującej ustawę - Prawo bankowe wprowadzono narzędzie prawne pozwalające bezpłatnie wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych, zarówno na przyszłość, jak i w odniesieniu do wcześniej zawartych umów w części, która pozostała do spłacenia. Pogląd ten nie jest trafny. Zarówno w orzecnictwie, jak i w doktrynie pojęcie interesu prawnego, stanowiącego przesłankę powództwa opartego na konstrukcji określonej w art. 189 k.p.c. rozumie się szeroko, przy uwzględnieniu ogólnej

sytuacji prawnej powoda. Wskazuje się, że przez interes prawny należy rozumieć „istniejącą po stronie podmiotu prawa chęć uzyskania określonej korzyści w sferze jego sytuacji prawnej, a korzyść ta polega na stworzeniu stanu pewności prawnej co do aktualnej sytuacji prawnej powoda, wzmacniającego możliwość ochrony tej sytuacji przez stworzenie prejudycjalnej przesłanki skuteczności tej ochrony”.

W uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2015 r., III CZP 27/15, (OSNC 2016, nr 3, poz. 31) wyjaśniono, z powołaniem się na wcześniejsze orzecznictwo (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2004 r., II CK 387/02, nie publ.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1979 r., III PR 78/79, OSPiKA 1980, nr 11, poz. 196.), że uzależnienie powództwa o ustalenie od interesu prawnego należy pojmować elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni tego pojęcia i konkretnych okoliczności sprawy. Pojęcie interesu prawnego powinno być wykładane z uwzględnieniem szeroko rozumianego dostępu do sądu, zasad Konstytucji i zgodnie z art. 14 międzynarodowego Paktu praw obywatelskich i politycznych w celu zapewnienia ochrony podmiotom prawa cywilnego, jeżeli jednak występuje rzeczywista potrzeba jej udzielenia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 58/01, nie publ., z dnia 6 października 1998 r., II CKU 46/98, nie publ. i z dnia 10 lipca 1997 r., I CKN 161/97, nie publ.). Interes prawny występuje więc, jeżeli zachodzi celowość udzielenia powodowi ochrony w świetle jego praw i wolności, wynikająca z sytuacji prawnej, w której się znajduje. Nie w każdym zatem wypadku możliwość wystąpienia z powództwem o świadczenie oznacza, jak przyjął to Sąd pierwszej instancji w niniejszej sprawie, brak interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie. Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku odniósł brak interesu prawnego również do wyjaśnienia sytuacji prawnej powodów po wejściu w życie tzw. ustawy antyspreadowej (ustawa z dnia 29 lipca 2011 r., Dz. U. 2011 r., Nr 165, poz. 984 nowelizująca ustawę - Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r., t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2439).

Wbrew ocenie Sądu Apelacyjnego, wejście w życie ustawy antyspreadowej nie usunęło niepewności co do sytuacji prawnej powodów i nie usunęło potrzeby udzielenia im ochrony prawnej. Ustawą tą wprowadzono do ustawy - Prawo bankowe m.in. art. 69 ust. 2 pkt 4a, zgodnie z którym umowa kredytu powinna

określać, w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. W myśl art. 4 noweli w przypadku kredytów lub pożyczek pieniężnych zaciągniętych przez kredytobiorcę lub pożyczkobiorcę przed dniem wejścia w życie ustawy (co nastąpiło w dniu 26 sierpnia 2011 r.) ma zastosowanie art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b prawa bankowego, w stosunku do tych kredytów lub pożyczek pieniężnych, które nie zostały całkowicie spłacone - do tej części kredytu lub pożyczki, która pozostała do spłacenia. W tym zakresie bank dokonuje bezpłatnie stosownej zmiany umowy kredytowej lub umowy pożyczki.

Należy rozważyć, czy wspomnianą nowelą rzeczywiście ustawodawca wprowadził narzędzie prawne pozwalające wyeliminować z obrotu postanowienia umowne zawierające niejasne reguły przeliczania należności kredytowych, zarówno na przyszłość, jak i w odniesieniu do wcześniej zawartych umów w części, która pozostała do spłacenia, a także, czy w ogóle istnieją przepisy krajowe na taką operację pozwalające.

Odpowiedź na pytanie o możliwość zastąpienia nieuczciwych postanowień waloryzacyjnych przepisami krajowymi o charakterze ogólnym, w tym art. 56, 65, 353¹k.c., została udzielona przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 3 października 2019 r., C-260/18 w sprawie Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG. Z powołaniem na swoje wcześniejsze orzecznictwo (wyroki z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie Kasler i Kaslerne Rabai, C - 26/13 i z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporacion Bancaria i Bancia, C-70/17) wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich (Dz. U. 10993, L 95, s. 29) nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy miał możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym albo przepisem mającym zastosowanie, gdy strony umowy wyrażą na to zgodę, jednak ta możliwość jest ograniczona do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego

postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając konsumenta na szczególnie niekorzystne skutki. TSUE uznał, że z uwagi na ogólny charakter tych przepisów i brak ich odniesienia do rozważanej sytuacji nie korzystają z domniemania braku nieuczciwego charakteru klauzul abuzywnych.

Nowelizacja prawa bankowego również nie zawiera takich przepisów o charakterze dyspozytywnym, które - w świetle orzecznictwa TSUE - mogą zastąpić nieuczciwe klauzule umowne zawarte w umowie stanowiącej przedmiot niniejszej sprawy.

Przede wszystkim nowelizacja ta nie zawiera przepisów, które mogą zastępować klauzule abuzywne w umowach o kredyt indeksowany ani denominowany do waluty obcej, ani przepisów, które stanowiłyby podstawę przekształcenia istniejących stosunków prawnych, nie stwarza również podstawy do formułowania przez kredytobiorców roszczeń przeciwko bankom o złożenie oświadczenia woli w zakresie zmiany postanowień umowy od chwili jej zawarcia. Nowelizacja stwarza jedynie podstawy do zmiany postanowień umowy co do sposobu waloryzacji niespłaconych rat na przyszłość. Oceny niedozwolonego postanowienia umownego zawartego w umowie dokonuje się zaś według stanu z chwili jej zawarcia, a nie następczo (zob. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/1, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Skoro zatem nie jest możliwe zastąpienie nieuczciwych klauzul umownych kursem NBP (jak w noweli, o której mowa), bowiem przepis tego dotyczący nie był wyrazem woli prawodawcy doprowadzenia do równowagi stron (zob. pkt 61 wyroku TSUE w sprawie Dziubak), to nie można uznać, że jego wprowadzenie usunęło abuzywne postanowienia umowne i tym samym usunęło niepewność co do sytuacji prawnej skarżących, pozbawiając ich roszczenia określonego w art. 189 k.p.c.

Odnosnie do zarzutu naruszenia art. 385¹ § 1 k.c. należy zwrócić uwagę, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie stwierdzono, że mechanizm ustalania kursów waluty na podstawie tabel kursowych banku jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami, narusza rażąco interesy konsumenta i równowagę stron, a klauzula która nie zawiera jednoznacznej treści, a przez to

pozwała na pełną swobodę decyzyjną banku jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., oraz, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. wyroki z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl.; uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego o mocy zasady prawnej z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2012, nr 9, poz. 56). Zarzuty skargi kasacyjnej w tym zakresie należy podzielić.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

Jw.

a.S.